

38. Bilinmeyen bir şair: Hammâd ve Divançesi

Eda TOK¹

APA: Tok, E. (2021). Bilinmeyen bir şair: Hammâd ve Divançesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 616-640. DOI: 10.29000/rumelide.897073.

Öz

Klasik Türk edebiyatı geleneği bünyesinde pek çok şair yetişmiş ve genel itibarıyla gerek yaşadıkları dönemlerde gerekse daha sonraki dönemlerde yazılan biyografik kaynaklarda kendilerine yer bulabilmişlerdir. Ancak geniş bir şair kadrosuna sahip olan klasik Türk edebiyatı tarihinde ismi tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda anılmayan, henüz tespit edilememiş pek çok şair de bulunmaktadır. İsmi kaynaklarda geçmeyen ve hayatı hakkında bilgilere ulaşılamayan şairlerden biri de Hammâd'dır. Şiirlerinde Hammâd mahlasını kullanan şairin asıl isminin ne olduğu, nerede doğduğu ve nasıl bir yaşam sürdüğüne dair bilgilere ulaşılamamıştır. Hammâd'ın şimdilik bilinen tek eseri divançesidir. Şairin divançede yer alan şiirlerinde de hayatına dair bilgilere tesadüf edilememiştir. Bu çalışmada tarafımızca tespit edilen Hammâd Divançesi tanıtılmış ve divançenin çevriyazılı metni oluşturulmuştur. Divançede 33 gazel (2 gazel eksik) ve 1 müseddes bulunmaktadır. Hammâd'ın ilgili şiirleri şekil ve muhteva bakımından genel olarak değerlendirilmiştir. Şairin şiirleri incelendiğinde ise şiirlerinde klasik Türk şiiri geleneğinin genel muhtevasına bağlı kaldığı, klasik Türk şiirinin aşk, âşık, sevgili, rakip, şarap, güzellik, gül-bülbül, tarihî-efsanevi şahsiyetler, tabiat, talihten şikâyet gibi ortak malzemelerini başarılı bir biçimde kullandığı görülmüştür. Şiirlerinde çoğunlukla âşıkâne üslup tercih eden şairin dili, sade ve akıcıdır. Bu çalışma ile klasik Türk şiirinin bilinmeyen bir temsilcisi olan Hammâd ve divançesi tanıtılarak ilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, metin neşri, Divançe

An unknown poet: Hammad and his Divanche

Abstract

A number of poets have grown within the scope of classical Turkish literature tradition and commonly they could gain ground for themselves in biographical issues written both in the era they had lived and in the forthcoming periods. Yet, in our history of classical Turkish literature that has a wide range of poets, there are a lot of poets whose name is not referred in collected biographies and biographical issues, and poets who have not been confirmed. One of those poets whose name is not mentioned in issues and about whom any information is attained is Hammad. About the poet who used the pseudonym Hammad in his poetry, no information could be achieved on his real name, his place of birth and what kind of a living he led. As for now, his only known work is his Divanche. Any information about his life is not encountered in his poems in Divanche, too. In this study, Hammad Divanche that is confirmed by us, is described and its transcribed text is organised. In the Divanche, there are 33 ghazels (lacking 2 ghazels) and 1 müseddes. Hammad's related poems have been evaluated in terms of shape and content. As the poems of the poet are examined, it is

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Düzce, Türkiye), tok_eda@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9939-0154 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.02.2021-kabul tarihi: 20.03.2021; DOI: 10.29000/rumelide.897073]

found out that he abides by the common content of the classical Turkish poetry tradition, and that, in his poems, he used common items such as love, lover, beloved, rivalry, wine, beauty, rose-ninghtingale, historical- fabulous characters, nature, and complaint about fortune. The literary language of the poet who mostly preferred an affectionate style, is unsophisticated and fluent. With his study, as an unknown representative of classical Turkish poetry, Hammad and his Divanche are introduced and presented to the benefit of the world of science.

Keywords: Classical Turkish literature, text puplication, Divanche

Giriş

Divan edebiyatı geleneği çerçevesinde yetişen pek çok şair genel itibariyle gerek yaşadığı dönemde gerekse daha sonraki dönemlerde yazılan biyografik kaynaklarda kendilerine yer bulmuşlardır. Ancak edebiyat tarihimizde ismi tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda anılmayan çok sayıda şair bulunmaktadır. Bu bakımdan divan şairlerinin tamamının tespit edilebildiğini söylemek oldukça güçtür. Bilhassa son dönem çalışmalarında, kaynaklarda ismi anılmayan ancak şiir mecmualarında şiirleriyle dikkat çeken şairler de tespit edilmiş ve edilmektedir. İsmi kaynaklarda geçmeyen, hayatı hakkında bilgilere ulaşılamayan ve hâlen tanınmayan şairlerden biri de Hammâd'dır. Kaynaklarda anılmayan Hammâd'ın asıl ismi, nerede doğduğu ve yaşantısı hakkındaki bilgilere ulaşılamamıştır. Şimdilik Hammâd'ın bilinen tek eseri divançesidir. Şairin divançesi incelendiğinde de hayatıyla ilgili bilgiler saptanamamıştır. Hammâd Divançesi, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nadir ve Yazma Eserler Bölümü, 035771/1 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Eserin kataloglara kayıtlı başka nüshası tespit edilememiştir.

Nüsha tavsifi

Nüsha, Ta'lik hatla, Türkçe, 205x150 (140x90) mm. ölçüsünde, 2 sütunlu, 12a-21b² varakta, 14 satırlı, elvan kâğıda yazılmıştır. Mehmed b. İbrahim tarafından 1238 (1822-1823) tarihinde istinsah edilmiştir. Nüshanın sonunda “Kad temmete hazihî'l-kaşidetü'l-Ĥammâd, 'âbîd ez'afu'z-za'îf MuĤammed e'l-fakĤkare'l-fuĤarâ veled-i İbrahim Beg fi'l-yevmi-cum'a fi vaĤt-i zuhr. Ġafera'l-lâhu lehumâ fi'd-dâri ve seĤule iĤşânehumâ fi rûz-i hişâb. Yâ Allâh, yâ Allâh, yâ Allâh bi-târiĤu'n-nebi sene[-i Muharrem] 1238.” şeklinde temmet kaydı bulunmaktadır. Kahverengi meşin, kapak üzerlerinde ortadan ve köşelerden ikişer basma çizgi, şirâzesi dağılmış cilt içindedir. 1a'da iki değişik renkte boya ile yapılmış dâire tezhiblidir. İki kırmızı çizgi cetvellidir. Nüshanın her yaprağının b sayfasının sol alt köşesinde çoban kaydı bulunmaktadır. Nüshanın 14b, 15a, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a, 20a, 20b, 21a, 21b varaklarında derkenarlar mevcuttur.

Baş:

Ey mâh u mihri dâ'ir iden âsumân ara

Yâ meşyete'n-nücûme ve yâ râfî'a's-semâ

Son:

Ĥammâd renc-i Ĥumâr eyledi dilgir

Kıl gel aña bir câm-ı ferâĤ-baĤş ne tedbîr

² Kütüphane kataloğuna Divançe 1b-21b varakları olarak kaydedilmiştir.

Ḳurbānıñ olam sö[y]leme munca bu te'hîr

Fırşat var iken elde gözüm eyleme taḳşîr

Doldur içelim sâkî-i gül-çehre piyâle

Ḳoyma yazuḳum kim ğam-ı devrân beni ala

Divançenin şekil ve muhteva özellikleri

Divançe'de 2'si eksik olmak üzere toplam 33 gazel ve 1 müseddes-i mütekerrir bulunmaktadır. 31 tam gazelin 13'ü 7 beyitten, 7'si 6 beyitten, 5'i 8 beyitten, 2'si 9 beyit, 2'si 10 beyitten, 1'i 12 beyit, 1'i 5 beyitten oluşmaktadır. Gazellerin çoğunlukla beş beyitten daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Gazeller, nüshada vav (و) harfine kadar alfabetik sırayla, vav (و) 'dan sonra ise sırasıyla 1 re (ر), 1 he (ه), 3 re (ر), 1 ye (ي), 1 nun (ن) şeklinde yer almaktadır. Nüshada zı (ظ) ve 'ayın (ع) harflerinden gazel bulunmamaktadır. Müstensihin tı (ط) harfinde gazelin matla beytini yazdıktan sonra gazele gayın (غ) harfi ile devam etmesi, divançede diğer tüm harflerden şiirler bulunması bu durumun müstensihin dikkatsizliğinden kaynaklanabileceğine işaret etmektedir. Gazellerin harflere göre sayı dağılımı şu şekildedir:

elif (ا)	2	hı (ح)	1	şın (ش)	1	kaf (ق)	1	vav (و)	1
be (ب)	1	dal (د)	1	sad (ص)	1	kef (ك)	1	ye (ي)	1
te (ت)	1	zel (ذ)	1	dat (ض)	1	lâm (ل)	1		
se (ث)	1	re (ر)	5	tı (ط)	1	mim (م)	1		
cim (ج)	1	ze (ز)	1	gayın (غ)	1	nun (ن)	2		
ha (ح)	1	sin (س)	1	fâ (ف)	1	he (ه)	2		

Hammâd şiirlerinde genel olarak klasik Tük şiirinde sık kullanılan vezinlerini kullanmayı tercih etmiştir Hammâd'ın şiirlerinde kullandığı aruz kalıpları ve kullanım sıklığı ise şu şekildedir:

Bahirler	Vezinler	Şiir Sayısı
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	15
	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	4
	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	8
	Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün	1
	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	2
Muzâri	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	1
Hafif	Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	1

Rubâî vezniyle yazılan manzumeler dört mısradan fazla olmazken 17. yüzyılda Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, rubâî vezniyle bir gazel yazarak yenilik göstermiştir (Tâhirü'l-Mevlevî, 2019:165-166). Şairlerin farklı nazım şekillerini rubâî vezinleriyle kaleme aldıkları örnekler mevcuttur. Özellikle Gazel Rubâî

başlığı altında yazılan bazı manzumeler şekil olarak gazel; vezin olarak ise sadece rubâî vezinleriyle yazıldıklarından bu adlarla kaydedilmiştir. 17. yüzyıl şairlerinden Arşî ve Tâlib (ö. 1085/1674); 18. yüzyıl şairlerinden Kânî (ö. 1206/1791) ve 19. yüzyıl şairlerinden Ömer Şevkî (ö. 1268/1852) Gazel Rubâî kaleme alan şairlerdendir (Çalka, 2014: 208-209). Hammâd'ın 12 numaralı gazeli de Gazel Rubâî örneğidir. Gazelde mısralara göre değişen rubâî vezinleri kullanılmıştır. Şair, “Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlün Fâ”, “Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fâ”, “Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ” rubâî vezinlerini kullanmıştır.

Hammâd şiirlerinde çoğunlukla klasik Türk şiirinde çok rağbet edilen mürdef kafiye kullanmayı tercih etmiştir. Şair şiirlerinde ahengi sağlayan bir unsur olarak “-sin (G. 33), -dan (G.24)” gibi ekten meydana gelen redifleri, “âşık (G.20), çarh (G.8)” gibi tek kelimedenden meydana gelen redifleri, “-dan güzel (G.22), -dır senin (G.21)” gibi ek ve kelimedenden meydana gelen redifleri, “tek leziz (G.10), ne nisbetdir (G.G29)” gibi birden fazla kelimedenden meydana gelen redifleri kullanmıştır.

Hammâd şiirlerinde klasik Türk şiiri geleneğinin genel muhtevasına bağlı kalmıştır. Şair şiirlerinde aşk, âşık, sevgili, rakip, şarap, güzellik, gül-bülbül, şem-pervane, tarihî-efsanevi şahsiyetler, tabiat, talihten şikâyet gibi konuları işlemiştir. Şair, sevgilinin güzellik vasıfları, âşğın çaresizliği, sevgiliden ayrı kalmanın gamı, aşk, rind-zahid çatışması gibi hemen hemen her divanda karşılaşılabilecek konuları çeşitli edebi sanatlarla söz konusu etmiştir. Şair, şiirlerinde genel olarak âşıkane ve rindane duyguları terennüm etmiştir. Hammâd'ın şiirlerinde yer yer Arapça ifadeler, bölümlere yer vermesi onun Arapçaya hâkim olduğuna da işaret etmektedir. Şairin şiirlerinde Arapça bölümler dışında genel itibarıyla külfetsiz, sade ve anlaşılır bir dil kullandığı görülmektedir.

Sonuç

Hammâd'a dair tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hammâd'ın şimdilik bilinen tek eseri divançesidir. Bu divançede 33 (2'si eksik) gazel ve 1 müseddes-i mütekerrir bulunmaktadır. Şair, şiirlerinde külfetsiz, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Hammâd şiirlerinde klasik Türk şiiri geleneğinin genel muhtevasına bağlı kalmış, klasik Türk şiirinin aşk, âşık, sevgili, rakip, şarap, güzellik, gül-bülbül, tabiat, talihten şikâyet gibi ortak malzemelerini başarılı bir biçimde kullanmıştır. Şiirlerinde genel itibarıyla âşıkâne üslup tercih etmiştir. Şair, şiirlerinde divan şiirinde sık kullanılan vezinlerini kullanmıştır.

Bu çalışma ile klasik Türk edebiyatının bilinmeyen temsilcilerinden biri olan Hammâd ve divançesi tanıtılarak ilim dünyasının istifadesine sunulmuştur. Böylece klasik Türk şiirinin bilinmeyen bir temsilcisi ve eseri daha tanıtılarak bu alanda yapılacak olan yeni çalışmalara da zemin hazırlanmıştır.

Metnin teşkilinde takip edilen yöntem ve bazı teknik hususlar³

Hammâd Divançesinin çevriyazılı metni hazırlanırken şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

- Divançe'deki şiirlerin sıralanışına sadık kalınarak şiirler numaralandırılmıştır.
- Nüshanın istinsah tarihi 19.yüzyıl olduğu için metin düzlük yuvarlık uyumu bakımından günümüze yaklaştırılmıştır.

³ Çevriyazılı metin oluşturulurken İsmail Ünver'in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” (Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi, C XI, S 1, 1993 s. 51-89.) ve Fâtiş Köksal'ın “Metin Neşrinin Ana Esasları” (Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori, İstanbul: Kesin Yayınları, 2017, s. 17-45.) adlı çalışmalarından yararlanılmıştır.

- Nüshada damaksı ñ (ك), (نك) şeklinde yazılmıştır: وصالنك -vişâliñ, دردنك - derdiñ, قامتنك - kâmetiñ gibi.
- Nüshada bunca- munca, bakmaq- bahmaq gibi kullanımlarda metne bağlı kalınmıştır.
- Her türlü metin tamiri köşeli ayraç [] içinde gösterilmiştir.
- Müstensih hatasıyla yanlış yazılan bazı kelimeler asli imlalarıyla metne alınmıştır: “سيفل - şayqal, ظات- zāt, مضمون - maẓmūn” gibi.
- Farsça’daki “vâv-ı mâ’dûle”ler “ ~ ” biçiminde gösterilmiştir: “ḥ̣ār, ḥ̣āh” gibi.
- Metin içerisinde geçen “dürr, kıdd” gibi şeddeli kelimeler vezne göre tek veya çift ünsüzle okunmuştur.
- Farsça ikilemelerin ortasına getirilen ekler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “ser-be-ser, dem-be-dem” gibi.
- Ön ekler, edatlar eklendikleri kelimedenden kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “bî-çāre, bî-cān, hem-dem” gibi.
- Farsça son eklerin yazımında; mastarın geniş zaman kökünden oluşan ekler kelimedenden ayrı, diğerleri eklendikleri kelimeye bitişik yazılmıştır: “merdüm-küş, cān-bahş, dil-ber; mehveş, gülistān, lālezār” gibi.
- İki isimden oluşan birleşik sıfatlar ve birleşik isimler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “bed-gümān, hoş-lehçe” gibi.
- Atıf vavları kalınlık-incelik uyumu göz önüne alınarak “u-ü/ vü” şeklinde okunmuştur.
- Farsça isim ve sıfat tamlamalarında tamlayan ve tamlanandan sonra ses uyumu dikkate alınarak ı-i/ yı-yi yazılmıştır.

Metin

[12a]

Bismillāhirrahmānirrahīm ve bihi nestāinu Rabbi yessirnā

1

Mef’ülü Fā’ilätü Mefā’ilü Fā’ilün

1. Ey mäh u mihri dā’ir iden āsumān ara
Yā meşyete’n-nücūme ve yā rāfi’a’s-semā
2. Şevkiñle devr ider gece gündüz ay u gün
Mihriñle raqş ider heme zerrāt dā’imā
3. Ferd-i yegāne lāsın yoqdur saña nazīr zāt
Yā men leke’l-teferrüd bi’l-mecdi ve’l-ulā
4. Ente’l-lezī ħalaqte cemī’e’l-mükevvenāt

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

- Min feyzike'l-'amîm ve evcedtu kullehâ
5. Eşyâ tamâm hâdis ü sensen kadîm bes
Eşyâda ancak oldu müselleme beka saña
6. Ümîdvâr-ı luţfuñum ey Kirdgâr-ı fażl
Kahr ile benden eyleme teşhîş-i mâcerâ
7. Maḥv eyle nâme-i 'amelden günâhını
Rûz-ı cezâ baña raqamı fażlın it 'aṭâ
8. Merdûd kıлма mes'elemi kim kerîmsin
Redd-i su'âl ehl-i keremden degül revâ
9. Bol şükr [ü] ḥamd kim aña luţfuñ olup refîk
Ḥammâd okur hemîşe saña midḥat ü senâ

2

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ey ḥabîb-i ber-güzîñ ü ḥâlık-ı 'arz u semâ
Eylemiş Yezdân seni ser-ḥayl-i fevc-i enbiyâ
2. Zât-ı pâkiñdir seniñ icâd-ı 'âlemden murâd
Yoksa ke'l-ma'dümdur mevcûd-ı 'âlem küllehâ
3. İktizâ-yı hikmetiyle Kirdgâr itdi seni
Mañşib-i 'izz ü şerefde mâ-sivallâhdan sivâ

[12b]

4. Seyyid-i kevneyn-i faḥr-i mürselîn bolduñ yaḳîñ
Sensin ancak enbiyâ vü evliyâyâ pîşvâ
5. Sâre ey min kabli 'aynun ḥayru mevcûd[in] kezâ
Hâkezâ min ba'di ḥüsnün ḥaşre miş luh lâbüdâ
6. Ḥabbezâ ni'mel-beşîru merḥabâ ni'me'n-nazîr
Hem beşîr-i etkiyâsın hem nazîr-i asfiyâ
7. Lâ-tedernî elyesâ min luţfike yevmü'l-müzâb
Yâ şefî'a'l-müznibîn eltaf binâ veşfi' lenâ
8. Terk-i sünnet cürmini 'afv eyle benden yâ resûl
Rû-siyâh u şermsârem bir teraḥḥum kıl baña
9. Yâ nebî Ḥammâd-ı pür-'işyân saña dutmuş ümîd
Kılma maḥrûm-ı şefâ'at anı sen rûz-ı cezâ

3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Māh-ı rüyuñ üzre kim olmuş kara zülfünñ hicāb
Güyyiyā hürşiddir setr eylemiş anı seḥāb
2. Görgeç ol ebrūlarıñ ıtarḥın meh-i nev ḥam bulur
İnfi'āl eyler görende mihr-i rüyuñ āfitāb
3. Görmesün ruḥsarıñı her manzarā-yı māh-rū
İtme hürşid-i cemāliñde gözim def-i nikāb
4. Her ne bī-dād itse ḥoşdur rāḥat-ı cāndur baña
Eylemen ol ğamze-i merdüm-küşünden ictināb
5. Şu gibi her dem kıllur gözden revān ḥün-āblar
Oldı bağrım āteş-i hecriñde yanmağdan kebāb
6. Eşk seylerinden ki her dem gözlerimdendir revān
Ehl-i 'ālem merdüm-i çeşmim tek olmuş ğark-āb
7. Derd-i 'aşkıñ eyledi Ḥammādı gön[ı]ünden za'if
Kıldı ol dil-ḥasteni bī-tāb-ı aḥvālin ḥarāb

[13a]

4

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Seḥer gülzāre gir cānā temāşā-yı gülistān it
Çemen gül-ruḥların ḥüsnüñ temāşāsına ḥayrān it
2. Dem-ā-dem bāğ ara serv ü şanevber kılmāsın cilve
Nihāl-i kāmetiñ gülşen sarı bir dem ḥırāmān it
3. Çıkaydı 'azm-i seyrāna bugün Leyl[ı]-şıfat yāriñ
Durup Mecnūn-ı şeydā tek gönül seyr-i beyābān [it]
4. Felek her laḥza devr itdiñ benim 'aks-i murādımla
Gel ey zālīm yeter bir dem murādım birle devrān it
5. Şabā gel ḥasbeten-li'llāh kamu ol yāre 'arz eyle
Gönül şerḥin dili ağıyardan maḥfı vü pinhān it
6. Bi-ḥāmdi'llāh ki yitdiñ 'ākıbet ol gül vişāline
Yeter ey 'andelīb-i dil daḥı gel terk-i efgān [it]
7. Olupdur miḥnet-i hicriñde bī-cān ḥaste Ḥammādiñ
Devā-yı vaşlıñ in'ām ile cānānım bir iḥsān it

5

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. İdemez serv-i sehî kıamet-i cânân ile başs
'Ar'ar-ı pâ-be-gil ol serv-i hürâmân ile bařs
2. Gül giribânını çâk eyledi bu şasretten kim
İdebilmez açılır ol gül-i ĥandân ile başs
3. Gül ruyun ki aña reşk aparır bâğ-ı İrem
Ne 'aceb eylese ger ravza-i rıdvân ile bařs
4. Hîç gül-rû saña ey gül olabilmez hem-tâ
Kimdir ol kim ide bir kıudret-i Yezdân ile bařs
5. Mışr-ı ĥüsn içre 'azîzim daĥı sendin özge
Ĥüblardan kim ider Yusûf-ı Ken'an ile bařs
6. Gerçi küyuñda seniñ bî-ser ü pâlar çoķdur
İdemez kimseye ben bî-ser ü sâmân ile bařs

[13b]

7. Bâb-ı cengîde mu'arız cedel eylerse ne bâk
Ki bu Ĥammâd kıılır ĥüccet ü burhân ile başs

6

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Baña raĥm eylemez aĥvâlimi ol bî-vefâ görgeç
Yine bî-pervâdır ol řuĥ gözüñ bir mübtelâ görgeç
2. Bahâr-ı ĥüsne mağrûr olma gel 'uřřâķa cevritme
Ki bâğ-ı ĥüsn olur pejmürde bir bād-ı fenâ görgeç
3. Viřâliñ birle def' oldı gönülünden derd-i hicrânıñ
Bulur řıĥĥat belî ehl-i maraz dâru's-şifâ' gör[geç]
4. Olur her dem ziyâ-yı çeşmim efzûn ĥâk-i pâyından
Bu rüşendir ki kesb-i nûr ider göz tütüyâ görgeç
5. Ser-i küyuñ anın dutdum mükerrem el berâtından
Ki 'âdetdir beni âdemde ta'zîm âşinâ görgeç
6. Begim terk itme luř u řefķatiñ Ĥammâd-ı miskinden
Ki 'ayb olmaz teraĥĥum eylemek sulţân gedâ görgeç

7

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Zaḥm-ı çeşmiñden bulur peyveste göñlüm inşirāḥ
Bilmezem kiprikleriñ neşter mi yā Rab yā rimāḥ
2. Ƙatlim itmek Ƙaşdına çekmek ne ḥācet tiğ-i tīz
Ḥançer-i nāziñ yeter ancak ne lāzımdır silāḥ
3. Tiğ-i ğamzeñ ger diler kan dökme ey bi-dād-ger
Gel benim kanımı nüş olsun saña kanım mübāḥ
4. Geh nizā' [u] ceng eylersin benimle gāḥ şulḥ
Geh 'itāb u Ƙahr eylersin gehi hezl ü ferāḥ
5. Püster-i hecr içre bir dem yuğu görmez gözlerim
Dem-be-dem bīdār olur her şām sensiz tā şabāḥ
6. Ben ki mest-i cām-ı 'aşƘam sāƘiyā meyden ne sūd
Eylemez def-i ḥumārım içsem er biñ cām-ı rāḥ
7. Gerçi bes Ḥammād sen çekdiñ riyāzēt 'āƘıbet
Şükrili'llāḥ buldı ebvāb-ı murādıñ infitāḥ

[14a]

8

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Kim ki cāhildir olur her dem anıñla yār çarḥ
Her zemān faẓl ehlin eyler h'ār u bī-Ƙarār çarḥ
2. Bilmen üstād-ı ezel āyāna cevır eyler aña
Kim sükün dersin unutmüş dev[r] ider tekrār çarḥ
3. Dā'imā pergāl[s]iz devr eylemekdür şan'atı
Gerçi dirler kim olur pergālsiz düşvār çarḥ
4. Muttaşıl devrān ider başı aşağa vājgün
Eylemezler kār tek bir yerde istikrār çarḥ
5. Bir güneş-ruḥsāre 'aşıƘı benim tek güyiyā
Kim göz açıp tā seḫer her şām olur bīdār çarḥ
6. Rüz [u] şeb dönme diler başına bir meh-pārenüñ
Ġalibā anıñcün olmuş dā'imā devvār çarḥ
7. Bir gün olmaz derdden dil-şād anıñcün şubḥ [u] şām
Ḥande-i ālüde-ḥün eyler müdām izḫār çarḥ
8. Bir Mesīḫī-zāde sevmişdür meger şan'an gibi
Bağlamış Ƙavs-i Ƙuzahdan biline zünnār çarḥ

9. Berķ-i āhından ŧanursun kim yanar ‘aŧķ odına
Nāle-i feryād ider manend-i mŧsikār çarķ
10. ‘Aŧķ bārından çekip zahmet olupdur nā-tŧvān
Bĭ-karār efgān ider her laķza gerdŧnvār [çarķ]
11. Cevri her dem kılu[r] ‘aks-i mekārım birle devr
Bunca kec-revlikden itmez hiç istiġfār çarķ
12. Çekme ġam Ĥammād eger devrān zelĭl itse seni
Kim bu ‘ādetdir ki fażl ehlini eyler ħ̄ār çarķ

9

Fā‘ilātŧn Fā‘ilātŧn Fā‘ilātŧn Fā‘ilŧn

1. Devrden bulmaz bu maġzŧn ħātĭrım bir laķza ŧād
Gerdiŧ-i gerdŧn ider her dem baġa yŧz ġam ziyād

[14b]

2. Nĭŧe kıldĭn ey felek cānānımı benden cŧdā
Ben seni k’itmiŧdim ey zālīm elinden dād dād
3. Cevher-i zātĭn viŧāl-i dil-bere kābil degŧl
Tıynet-i pākĭn[i] it fāŧ ey rakĭb-i bed-nihād
4. ‘Aŧķ meydānında her dem yār içŧn āġyār ile
Ceng idermin eyle kim kŧffār ile ehl-i cihād
5. Ey mŧselmānlar ne tedbĭr eyleyem oġa fireng
Bŧt-peresti oldum ammā bilmezem hiç i’tikād
6. Diġlemez yaġŧı sŧzŧm ŧanur yaman ol bed-gŧmān
Gŧŧ idip āġyār ħarfiġ eyler izġhār-ı ‘inād
7. Bu felek Ĥammād bir gŧn ber-murād itmez gŧrim
Devri dŧnsŧn Yā Rab anĭ bulmasın hergiz murād

10

Fā‘ilātŧn Fā‘ilātŧn Fā‘ilātŧn Fā‘ilŧn

1. Ey dil-i bĭ-çāre derdiġ derde dermān tek lezĭz
Ĥaste gŧnlŧmde ġamĭn cismimdeki cān tek lezĭz
2. Ey gŧl-i ħandān ser-i kŧyũnda yaslanmak baġa
‘Andelĭb-i zār ŧçŧn seyr-i gŧlistān tek lezĭz
3. Kāra gŧnlŧ ‘āŧĭķ-ı reh-i firākĭn ŧāmda
ŧem‘-i rŧyũn ŧu‘lesi ħŧrŧĭd-i raġŧān tek lezĭz
4. Sākin-i merdŧd u bĭ-cān-ı ser-i kŧyũn seniġ

- Fi'l-meşel nār ehline firdevs-i rıdvān tek lezīz
 5. Ey perī-peyker cihānda hem-nişīn olmağ saña
 Cennet içre şöhet-i hūr u gılmān tek lezīz
 6. Gerçi dünyā lezzetin bir bir kamu Hammādın
 Gördüm ammā görmedim dīdār-ı cān tek lezīz

[15a]**11****Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün**

1. Yine ol māh bugün mihrini izhār eyler
 Şubḥ tek gün yüzini maṭla'-ı envār eyler
 2. Geh meh-i nev gibi merdüm gözidin maḥfī olur
 Gāh hūrşīd yüzün ḥalka nümūdār eyler
 3. Kāra zūlfi baş açıp cilve kıllur mihr üzre
 Gālibā gün yüzün ol ebr-i siyeh tār eyler
 4. Kim ki dil bağladı zūlfine o tersā-beçeniñ
 Anı dinden çıkarıp māl-i zünnār eyler
 5. Ğamze tığın ele alıp o gelen yāri görüñ
 Ki ne peydā diler ol zālīm-i hūn-h'ār eyler
 6. Elem-i hicr ile kan oldu gönül anıñ içün
 Dem-be-dem dīde-i giryānımı hūn-bār eyler
 7. Çeşm-i hūn-bārımı kan dutdı budur vechi anıñ
 Ki gönül rāzını her merdüme izhār eyler
 8. Haste Hammādını rüsvā-yı cihān itme didim
 Didi ol yār meger 'āşık olan 'ār eyler

12⁴

1. Mestāne-yi 'aql u hūşdan dūruz biz
 Rindāne-yi mey-i 'aşkla maḥmūruz biz
 2. Sensin bize maḥşūd iki 'ālemden
 Ney ṭālib-i kaşr u cennet ü hūruz biz
 3. Var yokısa ihtiyācımız hergiz
 Faqr ile zamāne içre meşhūruz biz

4 Gazelin beyit ve mısralara göre vezni şu şekildedir: 1.beyit 1.mısra, 3.beyit 1.mısra, 6.beyit 2.mısra "Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülün Fā"; 2. beyit 1. mısra, 4.beyit, 6.beyit 1.mısra "Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün Fā"; 1.beyit 1.mısra, 2. beyit 2.mısra, 3.beyit 2.mısra, 5.beyit "Mef'ülü Mefā'ilün Fā" şeklindedir.

4. Virân görünür şüretimiz zâhirde
Ma'nâda gönül kişveri ma'mûruz biz
5. Dünyâda hemîn şikestelikdir işmiz
Bî-kuvvat ü nâ-tüvân u bî-rûzuz biz

[15b]

6. Hâmmâd-şifat miñnet ü gam miskînz
Dâ'im elem-i 'aşkla rencûruz biz

13

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Pür-şadâ eyler şala nâle birle her nefes
Bir hevâdan ney gibi hâlî degül güyâ ceres
2. Ben esîr-i künc-i hicrân yâr agyâr ile yâr
Hem-dem-i zâğ oldu gül bülbül giriftar-ı kafes
3. Şanma haţţ ol la'l etrâfında yariñ cem' olan
İttifâk ile yüz urmuş şekkere mür [u] meges
4. Bülbül-i dil-ğasteniñ feryâd-ı zârından şaşkın
Olma ey gül munca dâ'im hem-nişîn hâr u has
5. Kâkülün târını dâr it gamze tîgin al ele
Eylesem kaţ'-ı muğabbet h'âh as [u] h'âh kes
6. Hâşıl-ı 'ömr-i revân nakdin saña şarf itmesem
Bulmasın dünyâda zinde cânım ey cân bir nefes
7. Bir kemîne çâkerimdir âsitânımda didiñ
Kemterîñ Hâmmâda ancak eyle bu bir nükte bes

14

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Yüzün ey muğbeçe reşk-i meh-i tâbân olmuş
'Ârızın gayret-i hürşîd-i dirahşân olmuş
2. Gül-i ruhsârının etrâfda yetmiş haţţ-ı sebz
'Andelîb-i dil içü[n] turfe gülistân olmuş
3. Kâmetiñ hasretidin gülşen ara serv-i çenâr
Bir bir ilen çekişip dest ü girîbân olmuş
4. Murğ-ı dil dem-be-dem âh eyler ü bilmez şeb ü rüz
Gül yüz[i] hasretidin bülbül-i nâlân olmuş

[16a]

5. Göreli şem'-i ruḥuñ gör ki bu pervâne gönül
Ne yanıp âteş-i 'aşkıñ ile biryân olmuş
6. Seyl-i eşkiñden olur merdüm-i 'âlem kamu ğarḫ
Çeşme-i çeşmimi gör kim niçe 'ummân olmuş
7. Buldı dil ile ğam-ı 'aşkıñ ile cāna ḫarāb
Ki degül ḫābil-i ta'bīr bu vīrān olmuş
8. Ğam degül müdde'ī ger ḫamdıñı inkār itse
Ki bu Ḥammād anıñ işbātına burhān olmuş

15**Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün**

1. Sevmişim bir nigār-ı ḫüb-ı ḫavāş
Dil-ber-i nāzenīn ḫāşşül'l-ḫāş
2. Özi insān u şüreti ḫūrī
Şekli maṭbū' u ḫoş ferişte ḫavāş
3. Bağteten bāne ḫabbe fi'l-bāl
Ḳad ta'aşşaktu 'ani'l-iḫlāş
4. Tereke'l-ḫalbu ḫubbe mā-ġayruh
Mālun bi-ebī ileyh min-eşḫāş
5. Bir kemān-dār tīrden geh ayurur
Aña şākird-i Sa'd bin Vaḫḫāş
6. Çāpük ü cüst düşer girü dil-ber
Pehlevān-ı cihānda vü raḫḫāş
7. İbnü 'amm-ı resül kim anı ḫaḫ
Baḫr-ı şer' içre eylemiş ğavvāş
8. Velī-i ḫaḫ u ḫayy-ı peyġamber
Muḫtedā-yı 'avām nās u ḫavāş
9. Kirdġār bi-ḫaḫḫ-ı şāh-ı Necef
Eyle iḫsān ṫarīḫ-i istiḫlāş

[16b]

10. Ḳoyma baḫr-ı elemde Ḥammādı
Varṫa-i ğamdan eyle anı ḫalāş

16

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hâsbeten-li'llâh şabâ derd-i dilim kıl yâre 'arz
Eyle bir bir şerh-i ahvâlim benim dil-dâre 'arz
2. Rû tutup güyâ dilim tütî gibi lâl olduğum
Hâsret-i la'l-i lebinden ol şeker-güftâre 'arz
3. 'Andelîbâ ne dem-â-dem nâle-i efgânımı
Şükürüñ için eyle ol ruhsâresi gülzâre ['arz]
4. Şarşar-ı hicrân gubâr-ı cismim efşân itdigün
Zerre-sân bād-ı şabâ kıl ol güneş ruhsâre 'arz
5. Şâm-ı hicrân isterim vaşl ile kim cennet diler
Eylegeç rûz-ı kıyâmet dūzah ehlin nâre 'arz
6. Leşker-i gâam eyledi târâc gönlüm şehrini
Âh kim feryâd işitmez eylesem serdâre 'arz
7. Eylerem Hammâd bir gün yağa yırtıp dâd idip
Ol sitemger yâr elinden ben sipeh-sâlâre 'arz

17

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ey dil esbâb-ı ta'alluk kaydıdan kes irtibat
Âhîret fikrin gözet dünyâ evinden yığ bisât

[...]⁵

18

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün[...]⁶

1. Hoş idip sâ'irin elden ele virmege müdâm
Sâkî-i mehveş pey-â-pey baş açıp şunmak ayag
2. Muṭrib-i hoş-ḥ'ân u hem bir şâhid-i mergübile
Seyr-i gülzâr eylemek agyâr çeşminden ırağ
3. Yâr-ı gül-rû birle kılmak dem-be-dem hoş ihtilât
Lâle tek kılmak müdâm agyâr bağrın dâğ dâğ
4. Ehl-i 'isyânem diyü Hammâd olma bā-ümîd

⁵ Nûshada 17 numaralı gazelin matla beyiti olarak yazılmıştır. Müstensihin aldığı yerde şiirin eksik olduğu ya da metni istinsah ederken dikkatsizlikle iki şiiri birleştirdiği düşünülmektedir. Müstensih kaynaklı bir hata olduğu düşünüülerek gazeller tek bir gazel numarası altında verilmemiştir.

⁶ Nûshada 17 numaralı gazel ile birleştirilmiştir.

Āyet-i lā-taḫnaṭū maẓmūnna dutgil ḳulağ

[17a]

19

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eşk-i mercândır leb-i la'liñ dişiñ dürr-i Necef
Lü'lü'-i şehvâr-ı güftârın aña ağız şadef
2. Naḳd-i cān virdim yoluñda ey büt-i sîmîn-beden
Hâşıl-ı 'ömr-i şerîf itdim saña bir bir telef
3. Seng-i cevri ilen benim sındırma gönülüm şîşesin
Kim leb-â-leb hündür mey sâğarı tek bu ḫazef
4. Bes ki ey gül-rü beni yandırdı hicrânıñ odı
Lâlezâr oldu vücüdüm dâğı birle her ṫaraf
5. Sînem üzre her birin etmiş revân bir cüy-ı hûn
Zaḫm-ı peykân-ı ḫadengiñ kim düzimiş şaf-be-şaf
6. Her ne oḳ kim ol kemân-ebrü atar cān ḳaşdına
Cān sinân peykânlar için levḫ-i sînemdür hedef
7. Ben de Ḥammâdım sipâh-ı ğamda tenhâ vü ğarîb
İsterim senden ḫimâyet eyle yâ şâh-ı Necef

20

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Leb-i cān-baḫşıñ ister ḫaste cāniçün devâ 'âşık
Marîz-ı 'aşḳdır bilmez nedir dârü's-şifâ 'âşık
2. Çü derd-i 'aşḳa yoḳ bir çâre ger yüz biñ ṫabîb olsa
Ne tedbîr eylesin n'etsin ne ḳılsın bî-nevâ 'âşık
3. Za'îf olmuş ten-i bîmâr u cān yoḳ ḫaste cismimde
Olurmuş nâ-tüvân ger olsa cānândın cüdâ 'âşık
4. Ḳanı âsân şanurdum ben belâ-yı 'aşḳıñı ammâ
Ne müşkil derd imiş bildim olan sa'ât saña 'âşık
5. Bu şekl ü şüret-i ḫübıyla ger 'arz-ı cemâl itseñ
Olur ey server-i ḫübân saña şâh u gedâ 'âşık
6. Durup her laḫza devr eyler cihâñı bir dem eğlenmez
Şanasın bir güneş ruḫsâradır bād-ı şabâ 'âşık
7. Gönül Ḥammâdıñ incimese ger cevri itse dil-dârıñ

Ki cānāndın bulur geh cevr geh mihr ü vefā 'āşık

[17b]

21

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ey melek gülzār-ı hüsniñ bāğ-ı rıdvāndır seniñ
Ārzümend-i cemāliñ hūr u ğılmāndır senin
2. Sen güzeller serveri hem hūblar sulţānisın
Cümlesi hükmünde ey şeh bende fermāndır senin
3. Gülşen-i nāz içre her sū 'azm-i seyrān eylegeç
Kāmetiñ ey serv-i ra'nā hoş-ıırāmāndır senin
4. Bāğ ara bir seyr kııl ol nergis-i şehlämi gör
Kim göz açmış çeşmiñe bī-çāre hayrāndır senin
5. Tā ki vaşlıñdan cüdā düşdüm aluşdım odlara
Bu dil ü cān āteş-i hecriñde sūzāndır senin
6. Her seher kūyuñda efgān eyleyen bülbül degül
Ey gül-i nevreste bu Hammād-ı nālāndır seniñ

22

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ey cemāli māh-ı tābāndan güzel
'Ārızı mihr-i dırağşāndan güzel
2. Dişleri lü'lü'-i ter ağzı şadef
Lebleri la'l-i Bedeğşāndan güzel
3. Bir nihāl-i tāzedir şimşādıñ
Kāmetiñ serv-i ıırāmāndan güzel
4. Nūr-ı ruhsārıñdır ey vechi kâmer
Meş'al-i şem'-i şebistāndan güzel
5. Pertev-i bedr-i ruhuñdur şām-ı vaşl
Āfitāb-ı rüz-ı hicrāndan güzel
6. Ey perives ādem olmaz sen gibi
Bir meleksin hūr u ğılmāndan güzel
7. Reşk-i cennetdir ser-i kūyuñ seniñ
Bārgāhıñ bāğ-ı rıdvāndan güzel

8. Bî-zebân Hammâdam itdim vaşfîni
Hoş feşâhat birle Hassândan güzel

[18a]

23

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Yâr gör[re]geç rahm kılmaz çeşm-i giryânım benim
Bir telaţţuf eylemez bî-rahm cânânım benim
2. Ağlarım ben dem-be-dem eyler tebessüm gönce tek
Ol gül-i handân görüp çâk-i perîşânım benim
3. Küfr-i zülfinden dil-i aşüfte fâriğdir velî
Gör ne cevri eyler baña ol nâ-müselmânım benim
4. Ağlamakdan âteş-i fûrkatde iden muttaşıl
'Âlemi ğarķ itdi çeşm-i eşk-efşânım benim
5. Büt-perest oldum reh-i 'aşkıñda ey tersâ-beçe
Küfre tebdîl oldı aķır dîn [ü] imânım benim
6. 'Arızın üzre haţ u hâlin ki düşmüşdür raķam
Eylerim ezber budur güyâ ki Qur'anım benim
7. Hiç şormaz hâlim ol Leylî-şifat bir kez dimez
Kim gedâ Hammâddır Mecnûn-ı 'uryânım benim

24

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Ağardı göz gönül oldı mükedder beyt-i ahzândan
Şabâ başıñçün olsun bir haber vir mâh-ı Ken'ândan
2. Baña maţlûb cânandır gel ey zâhid firîbiñle
Dem urma bâĝ-ı rıdvândan cemâl-i hûr u ğilmândan
3. Gönül meyl eylemez cânâ daķı seyr-i gülistâna
Temâşâ-yı cemâlin fâriğ itmiş bâĝ u bustândan
4. Yüzün hûrşid-i raķşândır muķavvesdir seniñ ey meh
Kaşın ķavs-i feraħdan hem hilâl-i 'ıyd-ı ķurbândan
5. Mesîh i'câzi tek her dem kıtur yüz mürdeni zinde
Leb-i yuħyi'l-'izâmuñ kim elezdür âb-ı hayvândan
6. Belâ-yı 'aşķ ilen cânâ besi zâr u za'if olmuş
Yazuķdur iltifatın kime bu Hammâd-ı bî-cândan

25

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hümârim def'in it sâkî teğâfûl kılma deryâda
Elim dut bir ayağlayın şarâbı dönme mînâda

[18b]

2. Mey içmek yahşidir rindâne bu devr içre ey zâhid
Müdâm olmak yamandır hem-dem-i tesbîh ü seccâde
3. Saña zâhid dimiş kim hûra beñzer ol perî-peyker
Görüm řermenden olsun ben anı dünyâ vü 'uqbâda
4. Seniñ bu şîve-i nâz ile nâzik kâmetiñ görgeç
Hayâ kılmaz mı yâ Rab beñzedin serv ile şimşâda
5. Seniñ şirîn şeker kandıñ gören ey hüsrev-i hûbân
'Acebdir mi meni mânend oçur şürîde Ferhâda
6. Çıkardım haste cismimden ser-i zülfüñde bend itdim
Bi-hâmdî'llâh ki cân kaydıñdan âhir oldum âzâde
7. Ğarîb ü hâksâr u müstemend ü nâ-tüvânıñdır
Gel ey zâlim yeter cevr itme bu bî-çâre Hâmmâda

26

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Ârzü-yı leb-i meygüñnüñ ilen ey gül-rû
Kâse-i dîde kızıl kanıla oldu memlû
2. Mey gibi gerdeni zincirde sen Leylî için
Gezerim her yaña Mecnûn gibi ben kapu kapu
3. Düşdi dilden dile ey şüh cemâliñ zikri
Oldı âvâze-i hüsñüñ bile âfâk dolu
4. Dane dane düzilen 'ârızıñ üzre ey gül
İncü tek sö[y]le ki şebnem mi irür yâ lü'lü'
5. Yel esip deprediçüñ gîsü-yı müşk-efşâñıñ
Ser-be-ser 'âlem olur hoş çoçudın 'anber-bû
6. Kâkülüñ dâmide bend itmege 'âşık göñlüni
Zü-fünün gözleriñ ey şüh kıılır pür cādū
7. Ser-i küyuñda çenâr baş başa üftâdeleriñ
'Aşk zincirine pā-bestedir anlar çamu

8. Şıfat-ı hüsünüñi kıldım baña bir büse didim
Didi Hammād yeter bunca ne mehrbāndır bu

[19a]

27

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Benim bir nāzenīn ḡoñçe-dehen ḡoş-lehce yārim var
Benefşe-ḡaṡṡ ḡül-rū serv-ḡad zībā nigārim var
2. Eger var ise rıḡvāniñ behiştı içre ḡavārisi
Bi-ḡamdi'llāh benim hem bir perī-ruḡsār yārim var
3. Yeter ey Hızra yoktur iḡtiyācım āb-ı ḡayvāna
Zülāl-i la'l-i dil-ber gibi āb-ı ḡoş-ḡüvārim var
4. Beni ey men' iden ḡāfil reh-i 'aşḡından ol yāriñ
Meger eyle şanursın kim elimde iḡtiyārim var
5. Açılmış dāḡ-ı hicrāndan kızıl güller temāşā kııl
Ki şaḡn-ı sīne-i sūzān ara ḡoş lālezārim var
6. Cihān esbābıdın yok bundan artuḡ māl mülk ancaḡ
Dil-i mecrūḡ cān-ı ḡaste vü cism-i figārim var
7. Şeff'ül'-müzniḡinā çekmezem ḡam ḡavl-i maḡşerden
Ne fikrim var ki sen tek bir şeff'-i ḡam-kūsārim var
8. Ümīdiñ kesme ey Hammād-ı bī-cān luṡf-ı Yezdāndan
Ki luṡf-ı Kirdḡār-ı 'ālemine intizārim var

28

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Serv ḡarralanmasın öz ḡāmet-i bālāsına
Kim kıılır nisbet anı yāriñ ḡad-i zībāsına
2. Neyleriz biz ḡülşeni kim ḡül yüzüñ besdir bize
Bāḡbān faḡr itmesin çok ol ḡül-i ḡamrāsına
3. Nergise baḡduḡda düşdi şūḡ çeşmiñ yādıma
Sünbüli gördükde düşer zülfleriñ sevdāsına
4. Bunca kim dürdāneler tek göz yaşı andan çıkar
N'ola germ-ḡūsun disem bu çeşminiñ deryāsına

5. Ülfetiñ âyîne-i dil jengini ger açmasa
İdebilmez yüz bu şaykal çäre gönلüm pāsına⁷

[19b]

6. Didiler Hammâd ölüpdür yâr işitgeç bu sözi
Didi kim kimiñ gerek ol bî-nevânıñ yasına

29

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Baña 'aşkıñ yolında Kays-ı bî-pervâ ne nisbetdir
Saña bu hüsn ile ey nâzenin Leylâ ne nisbetdir
2. Lebiñ bağrın hasedden kına döndürdi mey-i nâbuñ
Zülâl-i çeşme-i hayvânıña şahbâ ne nisbetdir
3. Cemâliñ kim meh-i hürşîdi ey gül şermsâr eyler
Aña hüsn-i leğâfetde gül-i hamrâ ne nisbetdir
4. 'İzârıñ pertevin kıldı siyeh haçtıñ 'acebdir bu
Teğârun eylemek mihre şeb-i yeldâ ne nisbetdir
5. Lebiñ vaşfında olmuş tütî-i tab'im şeker-efşân
Baña vaşf-ı ruhuñda bülbül-i güyâ ne nisbetdir
6. Kadın Tübâya dil-dârıñ müşâbih dir imiş zâhid
Bütün nâ-ehle bilmen nisbet-i bî-câ ne nisbetdir
7. Sözin bilmezleri gör kim özin şâ'ir şanur her dem
Qalur Hammâd nisbet cehlile ammâ ne nisbetdir

30

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Zülf-i aşüfteñ seniñ kim fitneciler başıdır
Çeşm-i fettânıñ seniñ ey şüh baş yoldaşdır
2. Nâz-ı gamzeñ birbire benze[r] seniñ cân almada
Bu anıñ kızkıardaşı yâ ol bunun kıardaşdır
3. Server olmuşdur sipâh-ı hüsnüñe gördüm kıara
Kâkülün serdârı iki ey gözüm yüzbaşdır
4. Ney muşavversin ki taşvîr idebilmez şüretiñ
Hîç vechile seniñ Mânî ki Çîn nakqâşdır

⁷ Nüshada "İdebilmez yüz şaykal çäre bu gönلüm pāsına" şeklinde olup vezin gereği "bu" yeri değiştirilmiştir.

5. Mey gerekir içmege ben bilmezem yahşi yaman
H'ân anıñ tarfı kabağ yā sıfāl kâşidir

[20a]

6. Dāğlar zahmın kalur gögsümde gün gündend füzün
Sīnem üzre çaldukum bilmen ne dāğın daşdır
7. Öz gözümdendir benim ruhsār-ı yāri görmemek
Māni'-i dīdār olan Hammād çeşmim yaşıdır

31**Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün**

1. Bu dehr-i sitemgerde ki bünyāda gelipdir
Kim der ki ğam [u] ğuşşadın āzād[e] gelipdir
2. Ey pādişāhım ne mürlayın eyle terahhım
Bu bendeye kim dergehiñe dāda gelipdir
3. Sen yine ile ser-hoş [u] men nağd ile mestem
Zāhid saña Kevşer baña hoş bāde gelipdir
4. Gūyā ki gül-i 'ārızın bāde getürmüş
Bülbül gibi gönüm kuşu feryāda gelipdir
5. Bu hüsn ile cānānıma insān dimek olmaz
Evşāf-ı melā'ik o per[i]-zāde gelipdir
6. Her lāf idene 'aşık-ı şādık dimek olmaz
'Aşıklık işi şıdkile Hammāda gelipdir ⁸

32**Mef'ülü Mefā'ülün Mef'ülü Mefā'ülün**

1. Ey hāk-i pāyın 'ālem başının tāci⁹
Her şāh [u] gedā anıñ bir zerr[e]si muhtācı
2. Luţf-ı kerem itdi hağ kim kıldı bize mürsel
Mecmū'-ı nebīlerden bir sen bigi yalvācı
3. Terk-i dil [ü] dīn itdim dutdum reh-i 'aşkını
Heftād [u] dü milletde[n] çıkdım ki olam nācī
4. Ey şūh-ı kemān-ebrū at ğamzeñ oğın bir bir
Bu sīne-i mecrūhım olsun anıñ ammācı

⁸ Nüshada “‘Aşıklık işi şıdkile ancak Hammāda gelipdir” şeklinde olup vezin gereği “ancak” yazılmamıştır.

⁹ Vezin kusurludur.

[20b]

5. Meygûn lebiñ ey gül-rû yüz ta'ne kıılır la'le
Reşk-i dür-i dendâniñ dil tîre kıılır 'acı
6. Eyyâ[m]-ı vişâliñde âsüde iken gön'lüm
Dil şehriñi hicrâniñ şaldı gine târâcı
7. Dâm-ı ser-i zülfüñde bend oldı gön'ül
Şehbâz-ı nigâhıñ hoş şayd itdi bu alacı
8. Şirîn lebine yâriñ şeker didim incindi
Türkâne meş eldir bu doğrı söz olur acı
9. Bu dehr bisâtiñde egleşmedi naķşım hoş
Dönsün göreyim çarhı öldürmelü leylâcı
10. Maşşer günü ey server Hammâdı getür yâde
Ol mücrim-i bî-çâre ihsâniñdur râci

33

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Egerçi nâzenin hûb-rû maķbûl dil-bersin
Velikin ehl-i 'aşka cevri iden zâ[lim] sitemgersin
2. Cebîniñ maţla'-ı mihr-i sa'âdetdür gözüm nûrı
Bu şekl ü hûsn-i 'âlem-tâb ile hem mihr-i enversin
3. Saña insân dir her kimki insân neslidir zîrâ
Ferişte-ţâl'at u ğilmân-şemâ'il hûr-peykersin
4. 'Aceb nâz u nezâket verd-i nihâl serv-i kıaddiñe
Bu kıadd u kıâmet-i mevzûnile reşk-i şanavbersin
5. Ötersin yan virip bizden nedir ey bî-mürüvvet sen
Dimezsın luţfıla Hammâda hoş geldiñ ne istersin

Müseddes

I

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

Şükr itdi bahâr oldı hâzân gitdi zevâle
Açıldı çemen içre gül ü süsen [ü] lâle

[21a]

Gül bergine baķdırdı şabâ kıatre-i jâle
Bu mevsim-i şâyeste gerek râh-ı dü sâle

Doldur içelim sâķī-i gül-çehre piyāle
 oyma yazuum kim am-ı devrān beni ala

II

Ey murib-i hoş-hān ala gr çeng [u rebābı]
 Minnet bilben bir nice gn vat-i Őitābı
 Dutma adei salama mīnā v Őarābı
 Gel baŐun i[n] gzerdr mey-i nābı
 Doldur içelim sâķī-i gül-çehre piyāle
 oyma yazuum kim am-ı devrān beni ala

III

Glzār-ı cihān olmuŐisen ‘amd-ı cennet
 Billāh ne mnāsib grnr yār ile lfet
 Őan-ı çemen  hem-dem-i hoş meclis-i hlvet
 DŐmez ele ta‘līl ile fevt ile fırşat
 Doldur ielim sâķī-i gül-çehre piyāle
 oyma yazuum kim am-ı devrān beni ala

IV

Gl faŐl[ı] getr yādına eyyām-ı hzāmı
 Ba gr ki niçe aldı vefā ‘ālem-i fāni
 Vir bādeyi terk eyleyelim fikr-i cihānı
 Ser-mest oluben bilmeyelim yaŐı yamanı
 Doldur ielim sâķī-i gül-çehre piyāle
 oyma yazuum kim am-ı devrān beni ala

[21b]**V**

Hātırdā am-ı uŐŐa-i derd oldu hveydā
 Dil memleketin leşker-i am eyledi yamā
 am jengi gnl gzgsini dutdı ser-ā-pā
 Yā Őāf ide dil āyīnesin cām-ı muŐaffā
 Doldur ielim sâķī-i gül-çehre piyāle
 oyma yazuum kim am-ı devrān beni ala

VI

Hammād renc-i hmār eyledi dilgr¹⁰
 ıl gel aa bir cām-ı ferā-baŐ ne tedbr

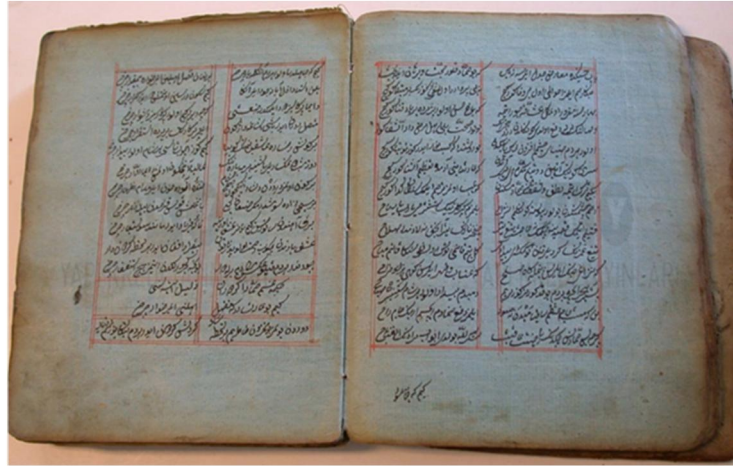
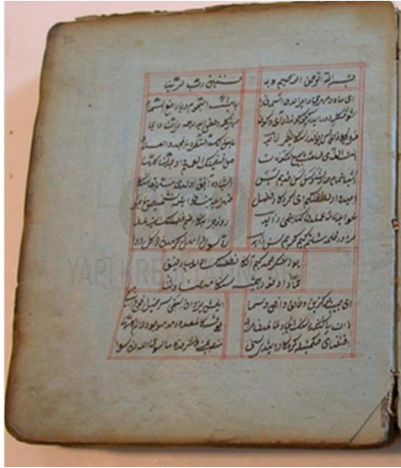
¹⁰ Vezin kusurludur.

urbânî olam¹¹ s[ö]yleme munca bu te'ir
 Fırsat var iken elde gözüm eyleme taşır
 Doldur içelim sâkî-i gül-çehre piyâle
 oyma yazuum kim am-ı devrân beni ala

Kaynakça

- Çalka, M. S. (2014). Klasik Türk şiirinde rubâî. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hammâd. Dîvânçe. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nadir ve Yazma Eserler Bölümü, 035771/1.
- Köksal, F. (2017). Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori. İstanbul: Kesit.
- Tâhirü'l-Mevlevî (2019). Edebiyat lügatı. (haz. Kemâl Edîb Kürkçüođlu). İstanbul: Büyüyenay.
- Ünver, İ. (1993). Çevriyazıda yazım birliği üzerine öneriler. Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi, C XI, S 1, s. 51-89.

Örnek metinler

¹¹ Nüshada "olom" şeklinde imlalanmıştır ancak anlam gereği "olam" şeklinde okunmuştur.

